

Les *xurriaques*: variants lèxiques (II)

(ALDC, IV, 896. Les *xurriaques*)

L'enunciat es refereix a una 'vara, bastó que porta a un extrem una corda o corretja i que serveix per a pegar a les cavalleries o per a animar-les a caminar'; a voltes designa la corda o corretja. *Xurriaques*, *tralla*, *fuet*, *assot* i *escorretjades* són els significants més estesos.

Xurriaca (s. XVII) (cf. cast. *zurriaga*, port. *azorrage*) podria provenir de *ESTORRIACA < *ESCORRIATA, per metàtesi i canvi de sufix < *EXCORRIGIATA, der. de CORRĠGIA 'corretja', a través del mossàrab (*DECH* s. v. *zurriaga*). A més de la forma palatalitzada, el mot presenta var. amb [s]- i amb -[r]-: *suriaca*, *soriaca*, *suriac*; *surriaca*, *sorriaca*, *surriac*, *sorriac*; *xurriac*, *aixurriac*, *aixurriaca*, *xurriaga* 51; també amb [θ]: [θ]oriaca, [θ]uriaca, [θ]urriaca (veg. mapa 478). A més, *asfuriaca* 105, *asfuriac* 119, *asfurriaca* 116 poden haver-se modificat per atracció de *fuet*; més distanciades es troben les var. *sollarca* 118; *xordaca* 93, *aixordaca* 93, *atxordaca* 115, *aixordaqueta* 115, que podrien haver-se homonimitzat amb *eixordiga*, -ica. Semblantment *EXCORRIGIATA és l'origen de *escorretjades*, *corretjades* 1, 73-75, 77, 78, 80, 81, 84 (~ de *llaurar* 81), amb pèrdua del prefix, der. de *corretja* 22 (< llat. CORRĠGIA), *escorretges* 71, 72, amb l'esmentat prefix, i *escorretjons* 83, 84, amb el suf. dim.

Tralla (var. *traia* 20, amb iodització) prové del llat. TRAGULA 'rascle; mena de trill per a batre el blat' (der. de TRAHO 'arrossegar'); des d'aquest darrer significat es degué estendre al de 'batolles' (dos bastons lligats per una corda o corretja per a batre els cereals, colpejant-los) i d'aquí, per semblança d'estructura i funció, al de 'xurriaques'.

Fuet és un manlleu al fr. *fouet* (dim. de *fou* < llat. FAGU), que primer significava 'vareta de faig' i on va arribar probablement a través de l'oc. *foet*. Documentat des del s. XV, sota la var. ultracorrecta *fuset*, presenta les var. [fwet] 4, 5, 10, 14, 16, 18, 23, 29, 32, 37, 42, 43, 46, 62, 91, amb diftongació; *fuguet* 7, 89, 93, 96, 99, 101 i *fuïet* 47, amb [g] o [j] antihiàtica respectivament; l'alg. *fuettu* 85 és un préstec del logudorès i campidanès *fuettu*.

Assot (s. XIII), amb la var. *sot* 142, 149-152, 158, deriva de l'àr. andalusí AS-SAWṬ (< àr. cl. SAWṬ), com el cast. *azote*, el port. *açoute* i el gall. *azouta*; en algunes poblacions conviu amb *tralla* referit a la corda o corretja (161, 163, 167, 169, 171, 179), que en altres (180) és l'*assot*.

Altres mots que poden designar una de les parts de les *xurriaques* tenen com a punt de partida:

1) 'bastó, pal': *bastó* 22, 28, 31, 54, 57, 58, 61, 64, 67, 82, 86, 103, 111, 117, 120, 121, 146, 151, 164, del llat. vg. *BASTONEM; *vara* 49, 132, 136, 156, 159, 165, 166, 173, 179-181 (var. *vara d'assot* 163, dim. *vareta* 172), del llat. VARA 'travessar en forma de pont'; *verga* 5, 145, 151 (der. *vergàs* 54, augmentatiu), del llat. VĠRGA; *pal* 86 (var. *palo* 169 ← cast.), del llat. PALUS; *barra* 157, d'origen preromà; *totxo* 87, 106, 108, 137 (dim. *totxet* 115), d'origen incert; *verduga* 127 (dim. *verdugueta* 126), femení de *verduc* 'branca tendra i flexible', der. de *verd* (< llat. VĠRIDE) més el suf. -uc, com *fredeluc*, -uga, *poruc*, -uga, etc.; *llandera* 73, d'origen no aclarit; *garrot amb llandera* 80 (el primer mot, del fr. *garrot*);

2) der. de 'mà': *mantí* 8, des de 'puny de l'espasa; agafall de l'esteva' (< MANU-TENI 'ten-lo amb la mà'); *mànc* 54, del llat. vg. MANICUM, masculí de MANICA 'garfi d'abordatge'.

Làtigo 50, 56, 73, 74, 76, 77, 79, 81, 82, 85, 87, 188 és pres del cast., on és d'origen fosc, i ofereix aquestes adaptacions: *llàtigo* 94, 100, 189, 190, amb palatalització de *l-*, *àtigo* 85, 185, per desaglutinació d'un suposat article, i *làtig* 98, amb catalanització per pèrdua de la vocal final en un àmbit de bilingüisme. Pel que fa a les isoglosses més importants, *fuet* és sobretot septentrional, propagat des de l'adstrat gal·loromànic; *xurriaques* coneix una àrea principatina, *assot* és valencià, i *escorretjades*, balear. El castellanisme *làtigo* conviu sovint amb *xurriaques* i amb *escorretjades*. Són mots normatius *xurriaques*, *fuet*, *tralla* (només per a la corda o tira de cuir), *corretjada*, des del DG₁, 1932.